

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Villa Limpens met park in Overijse

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Villa Limpens met park, Overijse, Brusselsesteenweg 465 en Brabantlaan
1 – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/23062/104.1

Katrien Verwinnen, Marijke Michiels en Koen Himpe

11/08/2021

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	5
1.2.1.	De geografische en historische context: het gehucht Jezus-Eik en het Zoniënwood	5
1.2.2.	Ontwikkeling van de villa Limpens	5
1.2.3.	Ontwikkeling van het park bij villa Limpens	9
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	11
1.3.1.	Exterieur villa Limpens.....	12
1.3.2.	Interieur villa Limpens	13
1.3.3.	Koetshuis en tweede woning.....	14
1.3.4.	Park	15
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	16
2.	Evaluerend gedeelte	16
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	16
2.1.1.	Architect H. Lacoste.....	16
2.1.2.	Egyptomanie	19
2.1.3.	Historische waarde	21
2.1.4.	Architecturale waarde	21
2.1.5.	Artistieke waarde	23
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	23
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	23
2.4.	Juridische toestand.....	24
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	24
2.4.2.	Omgeving:	24
3.	Beheersvisie	24
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	24
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	24
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	25
4.	Bronnen	25
4.1.	Archivalische bronnen	25
4.2.	Cartografische bronnen	26
4.3.	Literatuur	26
4.4.	Digitale bronnen.....	27
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	28
5.1.	Omgevingsplan	28
5.2.	Fotobijlage	28
5.3.	Documentatie	28

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

De bescherming van villa Limpens met park kaderde binnen het project 'Herinventarisatie van de Vlaamse Rand' uit de beleidsnota 2014-2019. De voorliggende en afgeronde beschermingsdossiers vormen een aanvulling op de bestaande beschermingen in de Vlaamse Rand en zijn gekozen in functie van hun hoge erfgoedwaarde, in combinatie met hun illustratieve karakter voor het specifieke verhaal van de Vlaamse Rand.

Het landhuis Limpens gaat in oorsprong terug tot de 19de eeuw en is gelegen in een groot park. De grote architecturale waarde dankt het gebouw echter aan een verbouwing omstreeks 1932 door architect Henry Lacoste (1885-1968) in opdracht van de in het Brusselse woonachtige familie Limpens. Landhuis Limpens vormt zo een uniek voorbeeld van interbellumarchitectuur in de Vlaamse Rand. Van architect Lacoste zijn in de Inventaris van het Onroerend Erfgoed acht uitgevoerde werken opgenomen en één restauratie, wat maakt dat de villa ook één van de weinige voorbeelden in Vlaanderen is van het werk van deze toonaangevende architect.

In de Vlaamse Rand is dit het enige bekende werk van Lacoste, naast de restauratie van de Sint-Alenatoren in Dileek en het ontwerp van het grafmonument van de familie Lasserre in Beersel (1946).

De villa is daarnaast ook typerend voor de Vlaamse Rand waar de rijke burgerij zich vanaf eind 19de-eeuw en vooral vanaf het interbellum en de naoorlogse periode kwam vestigen in een groen kader in de nabijheid van Brussel. Vandaag is de villa met achterliggend park een zeldzaam geworden groene long langs de drukke Brusselsesteenweg in Overijse.

De landhuizen en villa's met park werden tijdens de herinventarisatie van de gemeenten in de Vlaamse Rand rond Brussel beoordeeld op hun aanwezige erfgoedwaarde voor opname in de inventaris van het bouwkundig erfgoed. Hierna werden de meest waardevolle landhuizen bezocht om op basis van het interieur een afweging te maken voor bescherming. De verbouwing van het landhuis door Lacoste is zo uniek voor de Vlaamse Rand dat ze na inventarisatie geselecteerd werd voor bescherming.

1.1. Situering

Villa Limpens is gelegen aan de drukke Brusselsesteenweg die Overijse met Brussel verbindt. De E411 vormt de zuidwestelijke grens van het park achter het landhuis. De Brabanttlaan begrenst het huidige park ten noordwesten en de verkaveling aan de Raymond Hyelaan ten zuidoosten.

Het domein ligt kadastraal op het gehucht Jezus-Eik (Overijse). Samen met het ernaast gelegen park van de villa Braun de Ter Meeren vormt het domein één van de zeldzaam overgebleven groene longen langs de Brusselsesteenweg in Overijse.

Het landhuis situeert zich in het meest noordelijke punt van het domein en is gelegen op de hoek van de Brusselsesteenweg en de Brabanttlaan. Het voormalig koetshuis sluit haaks op het landhuis aan in de Brabanttlaan. Aansluitend op het voormalige koetshuis en evenwijdig met de villa is er een tweede (dienst?)woning ingeplant. Ten zuiden tegen de Brabanttlaan ligt nog een hoeve behorend tot het domein. Deze hoeve is niet opgenomen in de afbakening van de bescherming.

1.2. Historisch overzicht

1.2.1. De geografische en historische context: het gehucht Jezus-Eik en het Zoniënwood¹

Tot begin 19de eeuw vormde het gehucht Jezus-Eik een kleine enclave van bosarbeiderswoningen midden in het Zoniënwood. Op de laat 18de-eeuwse Ferrariskaart is duidelijk zichtbaar dat het huidige gehucht Jezus-Eik toen nog helemaal gelegen was binnen de grenzen van het Zoniënwood, inclusief de kleine bewoningskern rond een bedevaartkerkje (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 1). Zowel het gehucht als het woud behoorden toe aan Zijne Keizerlijke Majesteit, op dat ogenblik Jozef II. Na de Franse Revolutie werd Jezus-Eik kortstondig een zelfstandige gemeente van 1769 tot 1810. Hierna fuseerde het gehucht met Overijse. Het Zoniënwood bleef eigendom van de vorst. Het Koninklijk Besluit van 29 oktober 1825 regelde de verdeling van het Zoniënwood onder de aangrenzende gemeenten waaronder Overijse.

Vanaf 1830 begon de nationale investeringsmaatschappij Société Générale met de verkoop van de perifeer gelegen percelen van het Zoniënwood, waaronder de percelen onder de secties M en N in Jezus-Eik langs de Brusselsesteenweg. Gaandeweg werd door de nieuwe eigenaars, veelal afkomstig uit Brusselse welgestelde kringen, gestart met de ontbossing en verkaveling van de bospercelen. Jezus-Eik evolueerde hierdoor naar een agrarisch dorp. De verkochte percelen in de secties M en N langs beide zijden van de Brusselsesteenweg waren zeer groot. Dit in tegenstelling tot de kleine percelen in sectie A in de oorspronkelijke dorpskern van Jezus-Eik langs de Brusselsesteenweg.

In sectie M deed Louis Bauwens-Deheyn in 1843 zijn intrede als grondeigenaar en breidde zijn bezittingen op 20 jaar uit tot 243 hectaren. Hij kocht in 1843 perceel 27 van een zekere Delfosse en kon zo in het bezit komen van wat vandaag het huidige domein Limpens is.² De familie Limpens verkreeg het domein via erfopvolging en verkoop binnen de familie.

1.2.2. Ontwikkeling van de villa Limpens

1.2.2.1. De 19de-eeuwse burgerwoning en bijgebouwen

De huidige percelen van villa Limpens met bijhorend park vormden samen met het ernaast gelegen domein (Brusselsesteenweg 473) en het aansluitend gebied hier ten zuiden van (vandaag deels ingenomen door de autosnelweg) één groot perceel, namelijk nummer 27 in sectie M.³ Het perceel was gelegen tussen de huidige Brusselsesteenweg en de op de Ferrariskaart aangeduide 'Vieille route de la Cense'. Dit grote perceel kwam bij de verkoop van de percelen van het Zoniënwood door de nationale investeringsmaatschappij Société Générale in handen van een zekere Delfosse.⁴ Na ontbossing zal deze Delfosse er rond 1835 een complex van drie woningen en een woning met smidse laten optrekken (zie

¹ De gegevens voor de algemene evolutie van het gehucht Jezus-Eik zijn gebaseerd op: AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Jezus-Eik* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121503> (geraadpleegd op 29 oktober 2018) en LENSECLAES M. 1999: De morfologische evolutie van Jezus-Eik in de 19de eeuw, in: *Lanck sieck en sibilijck genesen*, Bijdrage tot de geschiedenis van IJse-, Lane- en Dijleland XVII, Overijse, 85-109.

² Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Leggers Overijse, artikel 1553.

³ In 1955 werden de kadastrpercelen in sectie M (deels) voorzien van een nieuwe nummering, waardoor de percelen nu niet meer nummer 27 hebben als grondnummer. De in oorsprong grote bospercelen waren immers al zodanig opgedeeld in kleinere kavels dat een nieuwe nummering zich waarschijnlijk opdrong.

⁴ De legger bij het primitief kadaster vermeldt Delfosse als eigenaar van dit perceel bos. Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Primitief kadaster Overijse, afdeling I (Overijse), sectie M, 1825. Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Leggers Overijse, artikel 327.

bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 2).⁵ De drie woningen bevonden zich op de locatie van de huidige villa met koetshuis en tweede woning. Het overige deel van het perceel werd omgezet in landbouwgrond. Louis Bauwens-Deheyn werd in 1843 eigenaar van het geheel, dat vlak hierna al een wijziging onderging (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 3). Dit werd gevolgd door een perceelwijziging en vergroting van één van de woningen rond 1865.⁶

Het complex van in oorsprong drie woningen zoals aangeduid op het kadaster had tot het interbellum het uitzicht van een grote burgerwoning. Dit burgerhuis werd een tijd lang ook gebruikt als afspanning en 'Gendarmerie Nationale'. Op de Vandermaelenkaart (circa 1850) is het aangeduid als 'Poste aux Chevaux et Gendarmerie' (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 4). Een oude foto van deze gendarmerie toont een vrij groot en statig, neoclassicistisch geïnspireerd en wit bepleisterd gebouw van twee bouwlagen onder een schilddak (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 5). Het is dit burgerhuis dat in de jaren 1930 werd verbouwd tot het huidige landhuis.

De topografische kaart van 1867 geeft het huidige domein weer met het burgerhuis aan de Brusselsesteenweg, een aansluitende moestuin ten oosten en een parkaanleg met centraal gazon, rond waterelement en omgevende bomengordel (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 6). De huidige Brabanttlaan, toen waarschijnlijk nog een privéweg, deelt het voorheen grote perceel nummer 27 doormidden. Deze weg zal pas later kadastraal geregistreerd worden bij de verdere verkaveling van het perceel (zie verder).

Eind 19de eeuw zal Louis Bauwens zijn eigendommen verdelen onder zijn kinderen. Zo werden de goederen in sectie M, waaronder het huidige domein, verdeeld onder weduwe Jean Charles Brabandt-Bauwens, Auguste Bauwens en Anne Bauwens.⁷ Weduwe Jean Charles Brabandt-Bauwens verwierf volgens de kadastrale legger in 1890 perceel 27 met vier 'woningen' op, namelijk de oude smidse en drie woningen die samen het burgerhuis met koetshuis vormen.⁸

Voortgaande op kadastragegevens werd de hoeve (Brabanttlaan 9) ten westen van de villa eind 19de eeuw gebouwd, waarna er in 1935 een gedeeltelijke herbouw werd geregistreerd, gevolgd door wijzigingen geregistreerd in 1958 (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 7).⁹ Het huidige uitzicht van de hoeve refereert aan zijn herbouw tijdens het interbellum en verbouwing eind jaren 1950.

⁵ Kadasterarchief Vlaams-Brabant, mutatieschetsen en bijhorende mutatiestaten Overijse, afdeling I (Overijse), 1838/1. De smidse zal hierna geregistreerd staan als woning en de sloop werd kadastraal geregistreerd in 1905. Kadasterarchief Vlaams-Brabant, mutatieschetsen en bijhorende mutatiestaten Overijse, afdeling I (Overijse), 1905/179.

⁶ Kadasterarchief Vlaams-Brabant, mutatieschetsen en bijhorende mutatiestaten Overijse, afdeling I (Overijse), 1848/130 en 1865/63. Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Leggers Overijse, artikel 1553.

⁷ LENSECLAES M. 1999: De morfologische evolutie van Jezus-Eik in de 19de eeuw, in: *Lanck sieck en sibilijck genesen*, Bijdrage tot de geschiedenis van IJse-, Lane- en Dijleland XVII, Overijse, 100.

⁸ Waarvan vervolgens in 1892 een kleine vergroting van één van de woningen werd opgetekend. Kadasterarchief Vlaams-Brabant, mutatieschetsen en bijhorende mutatiestaten Overijse, afdeling I (Overijse), 1892/38. Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Leggers Overijse, artikel 2926.

⁹ Kadasterarchief Vlaams-Brabant, mutatieschetsen en bijhorende mutatiestaten Overijse, afdeling I (Overijse), 1898/171, 1935/33 en 1958/44. Op de kadastrale mutatieschets van 1892 (1892/38) werd een klein bijgebouw geregistreerd ten oosten van de villa ter hoogte van de huidige Brabanttlaan, maar dit is later afgebroken. Het huidige schuurtje in imitatievakwerk ten oosten van de villa werd in 1898 kadastraal geregistreerd.

Rond de eeuwwisseling zullen de meeste goederen van de familie in sectie M in handen komen van de schoonzoon van Charles Brabandt, namelijk Paul Hye-Brabandt, advocaat uit Sint-Gillis. Zo ook perceel 27 in 1904.¹⁰ Dit staat ook zo aangeduid op een bijgewerkte versie van de Poppkaart (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 8). Paul Hye en zijn vrouw Maria Charlotte Brabandt kregen één dochter: Gabrielle Maria-Josèphe Hye (1887-1970). Zij zal trouwen met Ferdinand Joseph Camille Limpens (1884-1948),¹¹ waardoor de eigendommen begin 20ste eeuw via erfopvolging in handen kwamen van de familie Limpens.

Vlak voor of tijdens de Eerste Wereldoorlog onderging het complex enkele wijzigingen aan de bebouwing aan de zijde van de Brabandtlaan (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 9).¹² Het domein is dan kadastraal nog één geheel (uitgezonderd de bebouwing). De toestand van het domein vóór de verdeling is weergegeven op de topografische kaart van 1924 (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 10).

In 1920 werd een eerste grote onderverdeling gemaakt van het domein in verschillende percelen (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 11).¹³ Dit gebeurde waarschijnlijk volgens het bodemgebruik en vormt nu de basis voor de huidige kadastrale perceelstructuur.

1.2.2.2. De verbouwing tot villa tijdens het interbellum

In 1932 verkreeg de familie Limpens door erfopvolging het complex. Het deel ten noordwesten van de toen aangelegde Brabandtlaan met vandaag de villa Braun ter Meeren werd in 1932 eigendom van Maurice Braun-Hye, die er ook een villa zal oprichten.¹⁴

De familie Limpens startten onmiddellijk met de verbouwing van de burgerwoning aan de Brusselsesteenweg tot buitenverblijf.¹⁵ De ontwerper die de familie Limpens aanstelde voor de verbouwing van hun buitenverblijf was Henry Lacoste. Op dat ogenblik zijn er op het domein van de familie Limpens volgende gebouwen aanwezig:

- Een burgerwoning, ten noorden aan de Brusselsesteenweg, die verbouwd werd tot de huidige villa;
- Een koetshuis, aansluitend aan de woning in de Brabandtlaan, dat deels door Lacoste geïncorporeerd werd bij de villa;
- Een bijgebouw, ten zuidwesten aansluitend aan het koetshuis in de Brabandtlaan, waarvan Lacoste een tweede woning zal maken;
- Een hoeve, ten zuiden tegen de Brabandtlaan, die door Lacoste niet gewijzigd werd.

¹⁰ Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Leggers Overijse, artikel 2926.

¹¹ S.N. s.d.: Jacques Maurice Marie Joseph LIMPENS [online], <https://gw.geneanet.org/climpens?lang=en&pz=christian+pierre+julien&nz=limpens&ocz=0&p=jacques+maurice+marie+joseph&n=limpens> (geraadpleegd op 10 december 2018).

¹² Kadastraal geregistreerd in 1916. Kadasterarchief Vlaams-Brabant, mutatieschetsen en bijhorende mutatiestaten Overijse, afdeling I (Overijse), 1916/142.

¹³ Kadasterarchief Vlaams-Brabant, mutatieschetsen en bijhorende mutatiestaten Overijse, afdeling I (Overijse), 1920/138.

¹⁴ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Villa Braun de Ter Meeren met park* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301239> (geraadpleegd op 29 oktober 2018).

¹⁵ De verdeling van het domein onder de erfgenamen van Hye-Brabandt werd kadastraal geregistreerd in 1932. Kadasterarchief Vlaams-Brabant, mutatieschetsen en bijhorende mutatiestaten Overijse, afdeling I (Overijse), 1932/36. De eerste studie naar aanleiding van een MER-rapport verwijst naar een buitenverblijf van de familie Limpens. Er werden geen andere bronnen teruggevonden die verwijzen naar een buitenverblijf of een vaste verblijfplaats van de familie.

Hoe de familie Limpens tot het aanstellen van Lacoste als architect kwam is niet bekend. Er zijn geen banden bekend tussen beide families. De plannen en verschillende schetsen (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 13-30) voor de verbouwingen van de villa en het bijgebouw zijn bewaard in het Archives d'Architecture Modern Brussel (CIVA) in Brussel, maar bevatten geen briefwisseling tussen de opdrachtgever en Lacoste. Het archief bestaat uit enkele voorontwerpen in de vorm van kleurrijke schetsen, grondplannen en opstanden van het oude burgerhuis met aangebrachte wijzigingen, gevelplannen en verschillende detailplannen voor de uitvoering van onder andere ijzerwerk en schrijnwerk. Op de plannen van de bestaande 19de-eeuwse toestand en de nieuwe grondplannen ging Lacoste ook aan het werk om het terras en het bij de woning aansluitende tuingedeelte van de villa te ontwerpen.

Op de latere plannen van Lacoste, is zichtbaar dat hij zoveel mogelijk elementen van de bestaande toestand probeerde te bewaren. Niet enkel de 19de-eeuwse structuur van de burgerwoning aan de Brusselsesteenweg werd bewaard, maar op het inplantingsplan wou hij bijvoorbeeld ook het oude toegangshekken van aan de Brusselsesteenweg hergebruiken in de Brabantlaan. Het is niet bekend of deze poort ook daadwerkelijk verplaatst werd.

Structurele wijzigingen die Lacoste aan het 19de-eeuws volume van het burgerhuis met koetshuis doorvoerde, zijn:

- De muuropeningen van het landhuis aan de Brusselsesteenweg wijzigden op de begane grond. In plaats van verticale muuropeningen werden de muuropeningen meer horizontaal en kwamen er twee extra muuropeningen bij (een ovaal in de hal en een smal rechthoekige venster op de verdieping). De blinde muuropeningen die in het oude burgerhuis voor symmetrie zorgden, werden weggewerkt.
- De toegangsdeur kwam in de vierde travee te liggen in plaats van in de derde travee, waardoor de dubbelhuisopstand verlaten werd.
- De muuropeningen in de zij- en achtergevel werden ook vergroot. Dankzij deze grote muuropeningen op de begane grond krijgt men een goed zicht op het afhellende park.
- Het dak kreeg een meer opvallend uitzicht met twee grote dakkapellen. De dakkapellen werden pas later in het ontwerp toegevoegd, waarschijnlijk op vraag van de eigenaar.
- Een deel van het 19de-eeuwse koetshuis werd ingelijfd bij de woning en ingericht als dienstruimtes met extra kamers en een speelkamer.
- In het interieur werden slechts een beperkt aantal structurele elementen gewijzigd door Lacoste. Voor de realisatie van een grote open leefruimte werden er wel tussenmuren verwijderd waarbij de dragende structuur zichtbaar bleef.

Lacoste drukte zijn stempel op het in oorsprong neoclassicistisch geïnspireerde pand door onder andere volgende toevoegingen aan het **exterieur**:

- de kleurstelling van het gebouw in een rozige pleister;
- een opvallende fries met tegels. Dezelfde tegels keren ook terug in de plint;
- de uitgewerkte natuurstenen consoles en houten schoorstukken die de dakoversteek schragen;
- opvallende grote sterk afhellende afzaten als vensterdorpels;
- een luifel met pannen tussentussen de eerste en tweede bouwlaag van de achtergevel;
- een opvallende bronzen deur en poort in hoog reliëf, uit het atelier Lacoste in Doornik van Henry's vader.

In het **interieur** respecteerde Lacoste grotendeels de oorspronkelijke indeling van het 19de-eeuwse pand. Op de begane grond zal Lacoste zijn stempel drukken op twee ruimtes, namelijk op de bibliotheek en op de grote open leefruimte. Voor de bibliotheek met gewelf in stucwerk ontwierp hij eenvoudige boekenkasten. In de opgemaakte leefruimte is de

monumentale Egyptiserende open haard het belangrijkste element. Beide elementen werden pas later toegevoegd. Op de eerste grondplannen zijn ze nog niet aanwezig en de detailplannen zijn van latere datum.

Aansluitend bij de villa langs de Brabanttlaan is het 19de-eeuwse koetshuis en een tweede woning te situeren. Een deel van het koetshuis, aansluitend aan de voormalige 19de-eeuwse woning, werd bij de verbouwing bij de woning gevoegd en aangepast tot 'salle de jeux' en bijkomende dienstruimtes en slaapkamers. De kadastrale samenvoeging van de villa en het koetshuis werd geregistreerd in 1949 (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 12), waarbij ook de functie van de tweede woning wijzigt van 'bâtiment rural' naar 'huis'.¹⁶

Tijdens de verbouwingen in het interbellum werd de tweede woning, Brabanttlaan 1, evenwijdig met het landhuis, mee verbouwd en ingekort, mogelijk om het zicht vanuit de villa op het park te verbeteren. De plannen voor de verbouwing van deze vermoedelijke personeelwoning waren eveneens van Henry Lacoste. Bij de verbouwing van het landhuis tekende Lacoste al een aantal ontwerpen voor deze tweede woning met aangebouwde pergola. Deze ideeën werden verlaten bij de volgende ontwerpfase. De plannen voor deze verbouwing dateren van 1933-1934 en staan opgetekend als een 'transformation d'une ferme'.¹⁷ Het betreft enkele ontwerpschetsen voor de gevel aan de Brabanttlaan, aansluitend aan het voormalige koetshuis. Op deze ontwerpschetsen werkte Lacoste verder in de traditionele stijl van het koetshuis, met het gebruik van rondbogen en een rondboogfries (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 29). Bij de gedetailleerde ontwerpplannen zal hij deze stijl verlaten en een meer moderne constructie tekenen zoals vandaag aanwezig. Het huidige gebouw wijkt gedeeltelijk af van de plannen. Het meest herkenbare element dat wijst in de richting van Lacoste als ontwerper zijn de zeer schuin geplaatste vensterbanken of afzaten die ook aanwezig zijn in de villa. Verder is de woning zeer eenvoudig en eerder conventioneel.

Bij de aanleg van de autosnelweg E411 tussen Brussel en Namen in de jaren 1950 werden stukken van het park onteigend, ook langs de huidige Brabanttlaan. Deze onteigening impliceerde ook de sloop van de hoeve op Brabanttlaan 9 maar dit werd nooit uitgevoerd.¹⁸

De villa onderging na de verbouwingen door architect Lacoste geen grote verbouwing meer. De volgende eigenaars brachten slechts enkele kleine wijzigingen aan:

- In de hal werd een liftkoker geplaatst en kwam er een toilet bij.
- Op de locatie van de voormalige bijkeuken werd de huidige keuken geïnstalleerd. Hiervoor werd er één deur verplaatst.
- Aan de dienstvertrekken tegen de Brabanttlaan werden twee ruimtes samengevoegd.

1.2.3. Ontwikkeling van het park bij villa Limpens

De omgeving van de villa Limpens kreeg vermoedelijk een eerste aanleg in landschappelijke stijl rond het midden van de 19de eeuw. Hierbij bleef het diepglooiende reliëf, dat op de Ferrariskaart (1771-1777) wordt voorgesteld, bewaard. De militair geografische kaart van 1867 geeft een eerste beeld van het parkje waarvan het uitzicht tot de topografische kaart van 1924 quasi ongewijzigd blijft.¹⁹ Ten oosten en aansluitend

¹⁶ Kadasterarchief Vlaams-Brabant, mutatieschetsen en bijhorende mutatiestatuten Overijse, afdeling I (Overijse), 1949/27.

¹⁷ Archives d'Architecture Modern Brussel, planarchief Henry Lacoste, Dépendance villa Lacoste, 1933-1934.

¹⁸ De kadastrale mutatieschets van 1955 laat deze onteigeningen langs de Brabanttlaan zien.

¹⁹ Topografische kaarten van België, Eerste editie, Krijgsdepot, uitgegeven in 1865-1880, schaal 1:20.000.

bij de woning ligt een schematisch weergegeven, kleine vierkante moestuin. Het parkje zelf bestaat uit een centraal gazon met omgevende bomengordel ten noorden, oosten en zuiden. Deze aanleg wordt op het laagst gelegen gedeelte ten zuiden van de woning verfraaid door een ovaalvormige, natuurlijk ogende waterpartij. Deze kleine vijver wordt ook nog op de topografische kaart van 1969 weergegeven, maar verdwijnt nadien van latere kaartversies, hoewel deze op het terrein nog aanwezig is.²⁰ Het parkje wordt in de kadastrale legger van 1920 als 'lusttuin' aangeduid en verder zuidwaarts uitgebreid. Dit zuidoostelijke deel is volgens de kadastrale legger als weide in gebruik.²¹

Op de topografische kaart van 1924 is deze vergroting van het parkje in zuidelijke richting ook weergegeven. De oorspronkelijke bomengordel ten zuiden en oosten verdwijnt hierbij.²² Langsheen de grenzen van de nieuwe uitbreiding wordt ook een beplantingsscherm voorzien, met uitzondering van een zichtas precies ter hoogte van het laagste deel van de *delle*, zodat de blik van de wandelaar verder het landschap in gezogen wordt. Een wandelpad start bij het dienstgebouw en loopt langsheen de vijver en de vroegere zuidelijke parkgrens ten oosten door. In het gazon staan in het oostelijk deel van het park volgens de luchtfoto van 1950 vermoedelijk fruitbomen aangeplant. Dit gebruik als boomgaard werd kadastraal echter niet geregistreerd, het park is deels als 'tuin' (perceel 27a3) en deels als 'weide' (percelen 27b3 en 27c3) aangeduid.²³

Uit de bewaarde schetsen en ontwerpen van Lacoste voor de verbouwing van de villa in 1932 komt duidelijk tot uiting dat hij aandacht heeft voor de dialoog tussen woning en omgeving tot uiting. Aangezien het hier om een verbouwing tot buitenverblijf gaat, waarbij het belang van de bekoorlijke omgeving nog meer meespeelt, is dit misschien niet zo verwonderlijk. Want ook bij zijn eigen in 1926 gebouwde woning in Oudergem hecht de architect belang aan een passend groenontwerp. Ongeveer tien jaar na de bouw van zijn eigen woning in Oudergem laat hij door de bekende tuinarchitect René Pechère (1908-2002) een ontwerp tekenen.

De aandacht van architect Lacoste richt zich voornamelijk op de nabije omgeving van de villa Limpens. Zo maakt hij een aantal ontwerpen die tot doel hadden de verbinding tussen woning en park te versterken. Een eerste betreft een hoge, tot op de eerste verdieping doorgetrokken pergola op de kop van de zuidelijke vleugel of tweede woning.²⁴ Een vermoedelijk later ontwerp voor de aanleg van een dakterras met grote trappartij bij de tweede woning is in meerdere schetsen en tekeningen uitgewerkt. Aan de achtergevel van deze tweede woning ontwerpt architect Lacoste op de eerste verdieping een dakterras dat door een imposante halfronde trappartij met het gelijkvloers verbonden wordt. Een grote zeshoekige bloembak met twee concave zijden halverwege de trap wordt, net zoals de terrasmuren, verlevendigd door een fries met driehoekmotief.²⁵ Vandaag is hier inderdaad een dakterras aanwezig, maar zonder terrasmuren en imposante trappartij. Ook voor de inrit naast het dienstgebouw is er een ontwerp. De architect voorzag hier de recuperatie

²⁰ Kaart van België, Militair Geografisch Instituut, uitgegeven in 1949-1970, schaal 1:25.000.

²¹ Kadasterarchief Vlaams-Brabant, mutatieschetsen en bijhorende mutatiestaten Overijse, afdeling I (Overijse), 1920/138.

²² Topografische kaarten van België, Herziening derde editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1900-1930, schaal 1:20.000.

²³ Vlaams-Brabant, mutatieschetsen en bijhorende mutatiestaten Overijse, afdeling I (Overijse), 1932/36.

²⁴ Archives d'Architecture Moderne Brussel, planarchief Henry Lacoste, niet gedateerdgedateerde ontwerpen.

²⁵ Archives d'Architecture Moderne Brussel, planarchief Henry Lacoste, schetsen en ontwerpen, 1933-1934.

van het originele spijlenhek in combinatie met nieuwe hekpijlers waarvan de zeer schuine bekroning verwijst naar de eveneens zeer schuin geplaatste afzaten.²⁶

De architect waagt zich verder ook aan een kleinschalig tuinontwerp dat zich beperkt tot de langs drie zijden gesloten binnenplaats van de villa. Het is langs deze zijde dat de woning zich door grote raampartijen opent op het landschap. De binnenplaats met verhoogd terras, waterbekken en geometrisch aangelegde parterre is opgevat als een voortzetting van de architectuur van de woning. De bewaarde schetsen en tekeningen voor deze ruimte zijn tot in het detail uitgewerkt. De architect voorzag een L-vormig, verhoogd terras dat zich uitstrekt langs beide gevels met een cirkelvormige verbreding ter hoogte van de knik in het gebouw. Het terras eindigt langs beide zijden op een breed uitwaaiende trap en wordt door een groenblijvende haag afgeboord. Voor zowel de trappen als het terras bleven uitvoeringstekeningen bewaard. Lacoste ontwierp eveneens ter versiering van de eenvoudige buisleuning een ornament in de vorm van een golf dat tussen de buizen bevestigd diende te worden en schuin toelopende bloembakken (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 25 en 26). Beide zaken werden vermoedelijk niet uitgevoerd.

In de knik van het terras ontwerpt Lacoste ook een zeshoekig waterbassin en aansluitend een formele, waaiervormige parterre in gazon afgeboord met een buxushaag. Vijf langwerpige stroken, met bloemen beplant en eindigend op een buxusbol, geven de parterre het uitzicht van een pauwenstaart. Vanaf het omgevende pad vertrekken twee door een (rozen?)boog gemarkeerde paden. Eén vanaf de noordelijke terrastrap naar het achtergelegen tennisterrein en één in de voornaamste zichtas vanaf het gebouw. Deze op plan aangeduide as vertrekt vanuit de knik van het gebouw en loopt door over het terras, het waterbekken, het midden van de parterre in en het achterliggende park, waar de blik van de toeschouwer over het diepglooiende landschap wordt geleid. Of de op verscheidene plannen en schetsen afgebeelde parterre effectief uitgevoerd werd is onzeker.²⁷

De bedoelde inrichting van de verhoogde terraszone bij de woning doen denken aan het ideeëngoed van de Nouveau Jardin Pittoresque, een tuinbeweging ontstaan rond 1911 onder impuls van Les Amis de la Fôret de Soignes, met tuinarchitecten als Jules Buysens, plantenkwekers als Henry Correvon (Zwitserland) en stedenbouwkundigen als Louis Van der Swaelmen. Kenmerkend voor deze beweging zijn het representatieve karakter (de parterre aan de oostzijde van de villa), de gebruiksvriendelijkheid (de aanwezige fruitbomen) en het recreatief medegebruik (het tennisveld ten oosten van de villa). Het tuingedeelte bij de woning gaat in een meer landschappelijke vormgeving naadloos over in een deels resterende en deels aangevulde parkaanleg. Vermoedelijk verdween in deze periode de moestuin die oorspronkelijk aansloot bij de binnenplaats.

De inplanting van de bomen en de heestermassieven en hun soortkeuze in het diepglooiende landschap duiden op een eventuele tussenkomst van een tot nu toe onbekende tuinontwerper. De samengestelde parkaanleg uit het interbellum bleef grotendeels bewaard en werd in de zuidwesthoek heel recente nog aangevuld met een geometrische tuin, aangelegd door de lokale tuinaannemer Charlier.²⁸

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

Villa Limpens is gelegen aan de drukke Brusselsesteenweg die Overijse met Brussel verbindt. Achter het landhuis situeert zich een groot park dat ten zuidwesten begrensd wordt door de autosnelweg E411. Ten noordwesten wordt het huidige park begrensd door de Brabanttlaan en ten zuidoosten door de verkaveling aan de Raymond Hyelaan.

²⁶ Archives d'Architecture Moderne Brussel, planarchief Henry Lacoste, Plan général des accès et de la pergola, nr. 23, 1932.

²⁷ Archives d'Architecture Moderne Brussel, planarchief Henry Lacoste, schetsen en ontwerpen, 1932-1934.

²⁸ Mondelinge informatie verkregen van de eigenaar (15 oktober 2018).

De villa zelf ligt aan de Brusselsesteenweg op de hoek met de Brabanttlaan waardoor ze aan de straatzijde niet het karakter heeft van een vrijstaande villa of landhuis, maar van een groot burgerhuis met groot achterliggend park. Evenwijdig met de villa in de Brabanttlaan is de tweede woning gelegen die met de villa Limpens verbonden wordt door het 19de-eeuwse koetshuis.

1.3.1. Exterieur villa Limpens

De onderkelderde villa heeft een L-vormige plattegrond en is gevat onder grote schilddaken met een vernieuwde dakbedekking met pannen (2012) en met twee dakkapellen aan de Brusselsesteenweg. De bepleisterde woning telt twee bouwlagen en de overkragende daken worden gedragen door robuuste houten schoorstukken die steunen op blauwe hardstenen consoles. Tussen de consoles loopt een uitgewerkte fries van overhoeks geplaatste geglazuurde tegels met hierboven onder de dakrand spiegels, eveneens met geglazuurde tegels. De plint van de woning is met eenzelfde soort vierkante donkerbruine tegels bekleed.

De woning heeft aan de Brusselsesteenweg en de Brabanttlaan een eerder gesloten karakter met rechthoekige muuropeningen voorzien van gebogen diefijzers op de begane grond. De muuropeningen zijn voorzien van zeer schuin geplaatste hardstenen lekdrempels of afzaten, een typisch element voor architect Lacoste. Al het schrijnwerk van de vensters werd vernieuwd begin 21ste eeuw. Het oorspronkelijke schrijnwerk was eenvoudig. Het nieuwe schrijnwerk verwijst deels naar de oorspronkelijke indeling, al werd de soms kleinere indeling met meer roeden achterwege gelaten. De deur heeft een voor Lacoste atypische blauwe hardstenen geprofileerde omlijsting in neorococo. Op de ontwerptekeningen van Lacoste was het bovenlicht voorzien van een typische waaier. De bronzen rechthoekige deur en poort links naast de woning zijn decoratief uitgewerkt in hoog reliëf en kenmerkend voor het werk van Lacoste. De poort heeft een label verwijzend naar het atelier 'Lacoste - Tournai'. De deur draagt het signatuur van architect Lacoste. Naast de deur bevindt zich een klein ovaal venster met in detail uitgewerkte tralies, ook naar ontwerp van Lacoste.

De zijgevel aan de Brabanttlaan heeft eenzelfde afwerking met kleinere en smalle rechthoekige muuropeningen voor de traphal. In deze gevel is ook nog een deur aanwezig, zonder omlijsting.

De achtergevel kreeg eenzelfde afwerking uitgezonderd de geglazuurde tegels van de plint. De muuropeningen zijn in tegenstelling tot die van de voorgevel groter. Deze gevel wordt gekenmerkt door een luifel bedekt met pannen tussen de eerste en tweede bouwlaag.

De gevels zijn sinds de verbouwing door Lacoste rozerood bepleisterd maar deze pleister werd later overschilderd.

Tegen de zuidoostgevel is een laag rechthoekig volume aangebouwd waar de keldertrap in ondergebracht werd bij de verbouwing door Lacoste. Deze trap is zowel vanuit het interieur als vanuit een deur in de gevel bereikbaar. In de muur van dit smal volume is een ronde cartouche ingewerkt met een Madonna met kind in hoog reliëf.

Op beide vleugels van het L-vormige volume sluit een zuidwest georiënteerd terras aan, afgezet met buisleuning en waterbassin in de oksel. De uitwaaiierende trappen die toegang geven tot het terras en het terras zelf zijn afgewerkt met blauwe hardsteen waarvan het patroon uitgetekend werd door Lacoste. De waterpartij was oorspronkelijk met blauwe tegels bezet. Hiervan zijn nog enkele tegels bewaard.

Aansluitend ten oosten tegen de Brusselsesteenweg bevindt zich een bepleisterde afsluitingsmuur met de eerder vermelde bronzen poort.

1.3.2. Interieur villa Limpens

Bij de verbouwingen tijdens het interbellum bleef de 19de-eeuwse interieurindeling grotendeels bewaard. Ten westen en ten oosten wijzigde wel de inplanting van de personeelstrappen. Zo kwam tegen de oostelijke zijgevel de personeelstrap naar de keuken, gelegen in de kelder, te liggen in een klein éénlaags bijgebouwd volume. Verder wijzigden de locaties van enkele muuropeningen, maar de globale structuur van de 19de-eeuwse woning bleef behouden.

Begane grond (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 19).

Als men de woning betreedt langs de Brusselsesteenweg komt men binnen in een grote hal (1) (vandaag bijkomend ingevuld met lift en nieuwe wc), links hiervan bevindt zich de bewaarde 19de-eeuwse trappenhal (2). Deze trappenhal deed voor de verbouwing tijdens het interbellum ook dienst als ontvangsthal. Vanuit de trappenhal kan men het grote salon met Egyptiserende schouwmantel en de eetkamer betreden (3 en 4). Om dit salon met schouw te realiseren werd de muur van de 'antichambre' achter de trappenhal uitgebroken. Bij de verbouwing werd ook de muur tussen het salon en de eetkamer uitgebroken waardoor er één grote leefruimte ontstond. In de travee van de eetkamer is er ook nog een afgesloten keuken (5) aanwezig die toegankelijk is vanuit het salon, de eetkamer en de bijbouw met keldertrap (6). Dit was in het verleden de bijkeuken vanwaar men de keuken in de kelder kon bereiken. Ten westen aansluitend op het salon bevindt zich een bureau die ook in verbinding staat met de ontvangsthal (7). Vanuit het bureau bereikt men de dienstruimtes met dienststrap gelegen tegen de Brabanttlaan (8). Deze geven ook toegang tot de 'wintertuin' of voormalige speelkamer (9).

Over heel de woning is het binnenschrijnwerk bewaard. In de tijdens het interbellum beperkt verbouwde ruimtes is dit grotendeels het 19de-eeuwse schrijnwerk van de deuren, in de dienstruimtes en speelkamer tegen de Brabanttlaan is dit schrijnwerk met hang- en sluitwerk uit het interbellum. De vensterbanken bestaan uit een donkere marmer.

In de ontvangsthal is de 19de-eeuwse zwart-witte tegelvloer bewaard. De ernaast gelegen trappenhal heeft een tegelvloer met ingelegde motieven. De 19de-eeuwse bordestrap heeft eenvoudige spijlen en een uitgewerkte trappaal met plant- en bloemmotieven. Vanuit de trappenhal kan men ook de kelder bereiken, waarvan de toegang, onder de bordestrap, afgesloten is met een deur en schrijnwerk ingevuld met glas. In de trappenhal staat ook nog een gietijzeren radiator met art-nouveaumotieven.

In het salon is de Egyptiserende schoorsteenmantel uit het interbellum overheersend. Dit in tegenstelling tot de rest van het interieur dat sober werd gehouden. De constructie van de schoorsteenmantel strekt zich uit over de 'antichambre' en het 'salon'. Het ronde schouwvolume beslaat hierdoor drie vierde van een cirkel. De open haard heeft onderaan een bakstenen vloer en hardstenen boordstenen. Rond de haard is een smeedijzeren hekken aangebracht, bekroond met koperen bollen. Boven de haard bevinden zich grote overkragende keramische tegels met hierboven het grote schouwvolume met drie figuratieve banden met Egyptiserende taferelen in een geschilderd stucwerkrelief. Tussen de banden met Egyptiserende motieven zit er telkens een smalle koperen band. Het stucwerk loopt door tot op het plafond. Op deze overgang zijn florale motieven aangebracht, eveneens verwijzend naar Afrika. Het is niet bekend wie de uitvoerder was van deze schoorsteenmantel.

De plinten in de leefruimtes en de deuropeningen bestaan uit een doorlopende blauwe hardstenen band. Aan de muren tegen de Egyptiserende schoorsteenmantel is er ook een blauwe hardstenen band aangebracht.

Het salon en de eetkamer kregen een nieuwe plankenvloer. De andere interieurelementen zijn wel bewaard. Van de 19de eeuw blijven in de eetkamer de eenvoudige kooflijst en

rozet van het plafond bewaard, evenals een eenvoudige marmeren schoorsteenmantel, bekroond met spiegel.

Het door Lacoste ontworpen bureau heeft een parketvloer in visgraatverband. De kasten zijn door Lacoste ontworpen in de jaren 1930. De ruimte is voorzien van een lambrisering aan alle zijden, met hierin kasten, boekenplanken en een uitsparing voor een bureau. De deuren, raamopening en radiatoren zijn mee ingewerkt in de lambrisering. Opmerkelijk is het gewelfd plafond. Het schrijnwerk was oorspronkelijk gevernist waardoor het een donkere uitstraling had (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 35). Vandaag is het witgeschilderd. Er zijn ook enkele boekenplanken en kasten uitgebroken om meer ruimte te creëren.

In de ruimtes tegen de Brabanttlaan liggen eenvoudige tegelvloeren met zwarte, gele en rode tegels in patronen. Deze patronen werden door Lacoste uitgetekend. De trappenhal heeft ook zijn bordestrap uit het interbellum behouden. Verder zijn deze ruimtes zeer sober gehouden.

Verdieping en zolder

De grote 19de-eeuwse structuren zijn ook terug te vinden in het gedeelte van het voormalige dubbelhuis. Vanuit de 19de-eeuwse trappenhal bereikt men de eerste verdieping bestaande uit verschillende kamers. Bewaard zijn de verschillende deuren met omlijstingen. Een beperkt aantal zeer eenvoudige schoorsteenmantels zijn bewaard. Lacoste zal op de verdieping weinig tot geen nieuwe interieurelementen hebben aangebracht. Wel is er een ontwerp bewaard voor de inrichting van twee aan elkaar grenzende badkamers.

Een deel van de zolder onder de zichtbare balkenstructuur is ingericht met kamers en een deel is nog vrij. Net als de hele structuur van de woning werd ook de 19de-eeuwse dakconstructie bewaard door Lacoste.

De kamers boven de dienstruimtes en speelkamer zijn bereikbaar via de personeelstrap uit het interbellum.

1.3.3. Koetshuis en tweede woning

Het koetshuis met de tweede woning is een rood-roze geschilderd L-vormig bakstenen volume van twee bouwlagen met zwart geschilderde plint. Het koetshuis onder een pannen zadeldak en de woning onder een complex pannen schilddak. Het koetshuis, dat beide woningen langs de Brabanttlaan met elkaar verbindt, is voorzien van vier rondboogvormige velden. Deze velden zijn vandaag gedicht en voorzien van rechthoekige muuropeningen en nieuwe poorten.

De rechthoekige muuropeningen van de verdieping van de tweede woning kregen net als het landhuis schuin geplaatste lekdrempels of afzaten. De rondboogvormige toegang tot de woning aan de Brabanttlaan is voorzien van een portaal onder pannen zadeldakje. Zowel de lekdrempels als het portaalje verwijzen naar Lacostes hand.

Aan de tuinzijde voor het koetshuis staat een zeshoekig volume, op de plannen aangeduid als 'Moteur'. Dit volume staat al aangeduid op de plannen van de bestaande toestand voor de verbouwing van Lacoste. Het gaat om een bakstenen volume met verdiepte velden afgelijnd met een overhoekse muizentand en is voorzien van een rechthoekige deur en smalle rechthoekige verluchtingsgaten. Het volume wordt afgedekt met een betonnen plaat.

1.3.4. Park

De huidige aanleg van het park van circa 2,5 ha bij de villa Limpens dateert uit het interbellum, geënt op een vroegere aanleg uit de tweede helft van de 19de eeuw en aangevuld met recentere toevoegingen. De parkaanleg is zo sterk dat de meer recente, bescheiden geometrische tuinaanleg in de zuidwesthoek van het park het geheel niet schaadt.

De inrit in gebroken rode mijnsteen, een kenmerkend kleurgebruik voor het interbellum en de jaren 1950-1960, loopt vanaf de toegang aan de Brabanttlaan langs de achterzijde van de tweede woning naar enerzijds het koetshuis en anderzijds een recente carport die paalt aan een tweede, ongebruikte toegangspoort in de korte omheiningmuur langs de Brusselsesteenweg.

De binnenplaats met terras en waterbassin heeft een bescheiden aanleg met een gazonparterre afgeboord met een lage taxushaag, waarvan de hoogte langs de zuidzijde oploopt. Langs beide zijden van het waterbassin is parallel met het terras een strook vaste planten aangeplant. Ten oosten van deze parterre is bij de inrit een beeldbepalende, solitaire tamme kastanje (*Castanea sativa*) aangeplant. Deze boom met getorste stam heeft een stamomtrek van 471 cm, gemeten op 150 cm hoogte. De kastanje werd vermoedelijk tijdens de aanleg in de tweede helft van de 19de eeuw aangeplant. De beeldbepalende boom staat ook op een aantal schetsen en ontwerptekeningen van architect Lacoste afgebeeld.

Het park heeft een kenmerkend reliëf, afkomstig van een 'delle', een droog dal in het Zoniënwoud. Dit zuidwaarts aflopend terrein werd als voornaamste zichtas in de parkaanleg uitgewerkt door de zorgvuldige plaatsing van bomengroepen en een bomengordel. Hierdoor wordt de blik van de bezoeker automatisch naar de buiten het park gelegen, verste zuidoosthoek van het aanpalende landschap geleid. In het gazon naast de inrit staat een zuilvormige hardstenen sokkel als basis voor een sterk beschadigde gietijzeren tuinvaas. In het naar het zuiden en zuidoosten uitwaaiërend gazon staan nog enkele oude fruitbomen als relict van het vroegere gebruik als gemengde hoogstamboomgaard, waaronder een nu solitaire hoogstammige, geënte kers. Een solitaire linde (*Tilia spec.*) met een stamomtrek van 421 cm en twee laag vertakkende, geënte bruine beuken (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') met omtrekken van 438 cm en 555 cm, gemeten op 150 cm hoogte, dateren vermoedelijk uit de aanlegfase van de tweede helft van de 19de eeuw. Hier staat ook een solitair aangeplante hulststruik met overwegend gaafrandig blad, vermoedelijk een exemplaar van *Ilex aquifolium* 'Heterophylla', met een stamomtrek van 132 cm, gemeten op 150 cm hoogte. Het pad dat vanaf de inrit parallel met de noordgrens van het park loopt, leidt naar het tennisterrein. Het pad is evenals de inrit uitgevoerd in gebroken rode mijnsteen. Twee hardstenen treden verlenen toegang tot het park, elk begeleid door een metalen staander voor klimrozen. Langs het pad staat een laag vertakte, witbloeiende, grootbloemige magnolia, vermoedelijk *Magnolia x soulangeana*, met een omtrek van 180 cm, gemeten onder de lage vertakking en een recente serre zonder erfgoedwaarde. Voorbij deze serre wordt het oostelijke deel van het pad afgezoomd door een snoer van leifruit. Vanaf dit punt vertrekt een tweede zichtas zuidwaarts.

Het park wordt aan de noordelijke en oostelijke grens omzoomd door een afwisselende beplanting met bomen en struiken waarvan de plantkeuze typisch is voor de jaren 1930. In de struikenlaag komt onder meer aucuba, taxus en hulst voor. De aanwezige boomsoorten zijn: Amerikaanse eik, haagbeuk, beuk, tamme kastanje, gewone esdoorn, mispel, hazelaar, grove den, ceder en cipres,... Vermeldenswaardig zijn een bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') met een stamomtrek van 311 cm, een langs de bomenrand aangeplante treures (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') met 220 cm stamomtrek, een laag vertakte Noorse esdoorn met een stamomtrek van 272 cm, gemeten op 1 m hoogte en een linde (*Tilia spec.*) met stamomtrek van 327 cm. In de zuidoostelijke hoek werd op een

heuveltje een aantal jonge beuken in plantverband aangeplant. Langs de Brusselsesteenweg ten noorden zijn de beplantingen op een hoge wal aangeplant.

De vijver in het zuidwesten van het park die al op de militair geografische kaart van 1867 staat afgebeeld, was tijdens het plaatsbezoek van oktober 2018 droog gevallen en is omgeven door spontane opslag van wilgen. Het is in deze zone langs de westgrens van het park dat tuinaannemer Charlier (Overijse) een nieuwe aanleg verwezenlijkte van deels met lage beukenhagen afgeboorde struikenborders.

In de glooiende graslanden met een historisch permanent karakter en in de parkbosranden bevindt zich een gevarieerde plantenbegroeiing. Aan deze biotopen zijn rijke diersoortengroepen verbonden, onder meer bosvogelsoorten, vleermuizen en insecten.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens plaatsbezoeken op 4 december 2017 en 15 oktober 2018. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Behoudens verborgen gebreken, bevinden de gebouwen zich in goede bouwfysische toestand.

In het algemeen is de parkaanleg uit het interbellum met zijn glooiende gazons, solitaire bomen, bomengroepen, omgevende bomengordel en vista over het aanpalende landschap herkenbaar bewaard. Van het op kaart afgebeelde wandelpad bleef in de oostelijke bomengordel vermoedelijk een deel van het oorspronkelijk tracé bewaard. Bij het pad parallel met het deels overwoekerde tennisterrein is één van de hardstenen treden die toegang tot het gazon verlenen beschadigd. Het snoer van leifruit dat dit pad begeleidt heeft niet alleen een zekere leeftijd bereikt, maar heeft ook nood aan een onderhoudssnoei. De vlakbij de woning in het gazon geplaatste tuinvaas is sterk beschadigd, de zuilvormige hardstenen sokkel verkeert wel in goede staat.

De vijver bevatte tijdens het terreinbezoek van oktober 2018 geen water, mogelijk ten gevolge van de droge zomer van 2018. Ook de twee monumentale en beeldbepalende bruine beuken in de nabijheid van de woning vertoonden sporen van droogtestress (weinig blad). De stam van de beeldbepalende solitaire tamme kastanje die bij de inrit staat heeft vroeger deels zijn schors verloren, maar de boom lijkt verder vitaal. De rest van het aanwezige bomenbestand is eveneens overwegend in goede conditie. In de bomengordel langs de noord- en oostzijde is spontane opslag van zaailingen aanwezig.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

Villa Limpens met park wordt beschermd als monument omwille van de architecturale, historische en artistieke waarde.

2.1.1. Architect H. Lacoste

Over het leven en werk van architect Henry Lacoste is al heel wat gepubliceerd. Hieronder werden de belangrijkste gebeurtenissen over zijn biografie overgenomen.²⁹

²⁹ Voor een volledige biografie van Lacoste zie de verschillende publicaties en beschermingsbesluiten:

Van huis uit vertrouwd met het ambacht van kunstsmid - de firma Lacoste stond voor 'dinanderie' en 'serrurie d'art' - behaalt Lacoste na een baccalaureaat filosofie in Rijsel (1902) en architectuuropleidingen aan de Brusselse Academie (1904-1908) en aan de Ecole Nationale des Beaux Arts te Parijs (1909-1913) in 1913 het Franse regeringsdiploma van architect.

Gepassioneerd door de traditionele architectuur van Klein-Azië en het Oost-Romeinse Rijk neemt hij datzelfde jaar deel aan archeologische opgravingen in Delphi. Diverse campagnes zouden volgen waaronder Delphi (1921), Apamea in Syrië (1930 en 1953) en Bagdad (1954). Tijdens de Eerste Wereldoorlog maakt Lacoste als oorlogsvrijwilliger in het leger deel uit van de bekende 'Mission Dhuïque'. De ervaring opgedaan bij het schetsen en opmeten van het bedreigde patrimonium van Veurne-Ambacht³⁰ werd in de praktijk omgezet bij het reconstructieproject voor het Henegouwse dorp Bléharies (1919-1926), waarvan finaal enkel de kerk, de pastorie en het gemeentehuis werden gerealiseerd.

Typerend voor dit eerste groot project was de persoonlijke interpretatie van traditionele vormen en moderne technieken - de kerk van Bléharies is één van de eerste kerken met spanten in gewapend beton - waarbij de Beaux-Arts-opleiding steeds voelbaar blijft. Deze karakteristieken zullen een constante blijven in heel zijn oeuvre.

Niet verwonderlijk dus dat Lacoste door de fervente aanhangers van het modernisme denigrerend werd gerekend tot de halfslachtigen en 'pasticheurs'. Een appreciatie die pas recentelijk werd genuanceerd in het kader van de hernieuwde belangstelling voor het art déco in het algemeen en voor het werk van Lacoste in het bijzonder.

Met zijn grote culturele bagage en een grondige kennis van de architectuurgeschiedenis en archeologie behandelt Lacoste het verleden met respect zonder het rechtstreeks te kopiëren. Wanneer hij in een ontwerp oude vormen herneemt was dit naar eigen zeggen niet om een 'stijl' te imiteren, maar omdat hij, geconfronteerd met eenzelfde situatie als zijn voorgangers, er soms toe gebracht werd dezelfde oplossing te gebruiken. Lacoste zag architectuur als een 'résumé' van alle humane en toegepaste wetenschappen. De termen functioneel, rationeel of sociaal in verband brengen met architectuur beschouwde hij dan ook als ongepast en irrelevant.

Met deze overtuiging stond Lacoste diametraal tegenover de tabula rasa-doctrine van de volgelingen van Le Corbusier. In één van zijn cursussen vatte Lacoste zijn visie als volgt samen: *'Il faut respecter le passé en s'abstenant de le copier, répondre aux besoins modernes avec les ressources de la technique moderne'*.

Vanaf 1923 zou Lacoste een architectenpraktijk combineren met lesopdrachten aan het Hoger Instituut voor Archeologie en Kunstgeschiedenis (1923-1946 en 1954-1956) en vanaf 1926 aan de Koninklijke Academie te Brussel waarvan hij in 1954-1955 directeur was. Zijn eruditie en kritische geest maakten hem tot een begenadigd lesgever van een schare enthousiaste leerlingen. Ook van officiële zijde ontbrak het niet aan erkenning. Getuige hiervan zijn realisaties op de Koloniale Tentoonstelling te Vincennes (1931) en op de Wereldtentoonstelling te Brussel (1935) met onder meer het Paviljoen van het Katholieke Leven, met wonderlijke Byzantijns geïnspireerde koepels omringd met goudkleurige obeliskken. Het veelzijdig oeuvre van Lacoste, dat onder meer diverse ontwerpen voor funeraire architectuur en -sculptuur en enkele privé-woningen - waaronder zijn eigen woning in Oudergem (1926) - omvat, bestaat overwegend uit grotere gemeenschapsprojecten. Tot de meest gekende behoren de kerken van Zwartberg en Beringen uit 1938, het sanatorium van Buizingen (1927), het Institut de Recherches Médicales van P. Nolf te Brussel (1933), het Home Fabiola in Den Haan (1939) en het Home A. Van Acker in Oostduinkerke (1948). Tot slot dient melding gemaakt van

HENNAUT E. & LIESENS L. 2008: *Henry Lacoste architecte 1885-1968*, Brussel. ANSEEUW A., NEVEJANS A. & VAN IMPE E. 2013: *Henry Lacoste* [online], http://www.odis.be/lnk/PS_77864 (geraadpleegd op 9 januari 2019).

³⁰ Veurne-Ambacht is de naam voor de noordwestelijke hoek van de Belgische provincie West-Vlaanderen en van het vroegere gelijknamige burggraafschap. S.N. 2016: *Veurne-Ambacht* [online], <https://nl.wikipedia.org/wiki/Veurne-Ambacht> (geraadpleegd op 3 augustus 2020).

verschillende niet uitgevoerde stedenbouwkundige projecten onder meer voor de omgeving van het Zuidstation, de Kunstberg en de Sint-Michielskerk te Brussel (circa 1960) en voor de heraanleg van het Ladeuzeplein te Leuven (1937).³¹

Het is tot nu toe niet bekend wat de relatie was tussen Lacoste en zijn opdrachtgever, de familie Limpens. Hij kreeg deze opdracht toevertrouwd op het moment dat hij als architect doorbrak en meer opdrachten kreeg. Toch moesten een aantal van zijn belangrijkste opdrachten nog komen zoals bijvoorbeeld de mijnkathedralen in Limburg. Mogelijk kende de familie Limpens wel het recente ontwerp van zijn eigen woning (1926) in Oudergem, op amper 5 km van de villa Limpens in Overijse (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 31).³² Verschillende functionele en decoratieve elementen die Lacoste verwerkte in zijn ontwerp voor villa Limpens zijn ook terug te vinden in zijn eigen woning. Ook uit andere door Lacoste ontworpen gebouwen zijn elementen terug te vinden in de villa Limpens, zoals de Geneeskundige Stichting Koningin Elisabeth (1926)³³, het sanatorium van Buizingen (1927)³⁴ en de kerk, de pastorie en het gemeentehuis voor het tijdens de Eerste Wereldoorlog geteisterde Bléharies in Henegouwen (1926)³⁵ (zie bijlage 5.3. Documentatie, afbeelding 31-34):

- de zeer typische schuin geplaatste blauwe hardstenen lekdrempels of afzaten;
- de sobere straatgevels die in sterk contrast staan met de decoratie binnen;
- het verwerken van verschillende materialen en kleuren in de gevelcompositie;
- het gebruik van buisleuning, al dan niet decoratief;
- de uitwerking van de bronzen voordeur;
- de uitwerking van het portiekje of afdakje van de tweede woning in de Brabanttlaan;
- het voorzien van verschillende toegangen die de circulatie in de woning bevorderen;
- vloeren in keramische tegels met verschillende kleuren die geometrische tapijten of dambordpatronen vormen;
- sobere, verniste vaste meubels;
- in de muren ingewerkte afgietsels van kunstwerken.

Opgemerkt moet worden dat bovenstaande voorbeelden nieuwbouw ontwerpen waren van Lacoste en dat het bij villa Limpens ging om een verbouwing van een bestaand pand waarop Lacoste zijn stempel drukte.

³¹ Onroerend Erfgoed Vlaams-Brabant, Beschermingsdossier DB002064, Kindersanatorium Baronne Lucie Lambert (Paesmans G. 1998).

³² PECQUET B. 2015: *de eigen woning van Henry Lacoste in Oudergem. Een uitzonderlijk ontwerp van een atypisch architect* [online], <http://erfgoed.brussels/ontdekken/publicaties/ons-tijdschrift-per-artikel/nr-17-stadsarcheologie/de-eigen-woning-van-henry-lacoste-in-oudergem> (geraadpleegd op 15 maart 2019).

³³ BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Geneeskundige Stichting Koningin Elisabeth, Brugmann ziekenhuis, Jean Joseph Crocqlaan 3* [online], http://www.irismonument.be/nl.Brussel_Laken.Brugmann_ziekenhuis.A014.html (geraadpleegd op 14 oktober 2020).

³⁴ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020: *Kindersanatorium Baronne Lucie Lambert* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/200134> (geraadpleegd op 14 oktober 2020).

³⁵ HENNAUT E. & LIESENS L. 2008: *Henry Lacoste architecte 1885-1968*, Brussel, 42. INVENTAIRE DU PATRIMOINE IMMOBLIER CULTUREL 2014, *Eglise paroissiale* (Eglise Saint-Aybert), [online], http://lampspw.wallonie.be/dgo4/site_ipic/index.php/fiche/index?codeInt=57093-INV-0001-02 (geraadpleegd op 28 november 2018).

2.1.2. Egyptomanie

Volgens Jean-Marcel Humbert dekt het begrip Egyptomanie: 'elk hergebruik van aan het oude Egypte ontleende decoratieve elementen en thema's in uiteenlopende vormen en objecten, zonder enige band met hun oorspronkelijke functie en doel'.³⁶ Deze definitie sluit perfect aan bij de tijdens het interbellum ontworpen Egyptiserende schoorsteenmantel van Lacoste in de villa Limpens. Deze schoorsteenmantel is een nieuw eigentijds ontwerp dat elementen ontleent uit de Egyptische kunst zonder te willen refereren naar iets oorspronkelijk.

De belangstelling voor Egypte was niet nieuw in het interbellum. De eerste verwijzingen naar dit Noord-Afrikaanse land dateren al van tijdens de oudheid en in het Romeinse Rijk.³⁷ Ook in de West-Europese architectuur van de 16de eeuw komt men in de architectuur verwijzingen tegen naar de Egyptische cultuur. Pas vanaf de 19de eeuw kan men spreken van een echte Egyptische revival door onder meer de veldtocht van Napoleon Bonaparte in Egypte (1798-1801). Na deze veldtocht zal de Egyptomanie het Parijse straatbeeld veroveren, maar ook buiten Parijs verspreiden de Egyptische motieven zich, onder andere door de decors voor de *Blijde Inkomsten* van Napoleon.³⁸ Heel de 19de eeuw zal deze Egyptomanie doorleven. Eén van de bekendste voorbeelden van het gebruik van Egyptische motieven, is de Egyptiserende tempel in de Antwerpse Zoo naar ontwerp van architect Charles Servais, uit midden 19de eeuw. Dit is één van de oudste voorbeelden waarin er een onderkomen voor de dieren werd gebouwd met verwijzingen naar hun Afrikaanse afkomst.³⁹

Ook onder de vrijmetselaars was er al langer een grote bewondering voor de Egyptische beschaving vanuit het toenemende antiklerikalisme. Egypte gold immers als land van oorsprong van de vrijmetselaars. De maçonnieke tempels werden dan ook ingericht als echte Egyptische tempels. Het bekendste voorbeeld is de in 1982 gesloopte Antwerpse tempel van *Les Amis du Commerce et La Persévérance Réunis* uit 1876 naar ontwerp van architecten Pierre-François Laout en Jean-Laurent Hasse.⁴⁰ In Brussel genieten de tempels van *Les Amis Philanthropes* en *Les Vrais Amis de l'Union et du Progrès Réunis*, het meeste aanzien.⁴¹ Deze belangstelling voor Egyptische motieven zal begin 20ste eeuw al dan niet met een achterliggende filosofie blijven doorlopen in de architectuur en kunsten.⁴²

³⁶ WARMENBOL E. 2016: De Egyptomanie in Brussel. Het thema van het Faraonische Egypte in al zijn facetten, *Erfgoed Brussel. Speciaal nummer Open Monumentendagen Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, 16-20, 33.

³⁷ WARMENBOL E. 2016: De Egyptomanie in Brussel. Het thema van het Faraonische Egypte in al zijn facetten, *Erfgoed Brussel. Speciaal nummer Open Monumentendagen Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, 16-20, 34.

³⁸ WARMENBOL E. 2016: De Egyptomanie in Brussel. Het thema van het Faraonische Egypte in al zijn facetten, *Erfgoed Brussel. Speciaal nummer Open Monumentendagen Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, 16-20, 35.

³⁹ HENNEBERT D. (ed.) 2012: *Egyptomanies depuis le XIXe Siècle. Edouard et Cléopâtre*, tentoonstellingscatalogus Fondation Boghossain, Villa Empain, Brussel, 40.

⁴⁰ MACLOT P. & WARMENBOL E. mmv DE SCHAMPHELEIRE M. 1984: Twee tempels onder de slopershamer: aantekeningen bij de afbraak van het logegebouw "Les Amis du Commerce et la Persévérance Réunis" te Antwerpen, *Monumenten en Landschappen* 3.3, 17-24.

⁴¹ CELIS M. 1984: De egyptiserende maçonnieke tempels van de Brusselse loges "Les Amis Philanthropes" en "Les Vrais Amis de l'Union et du Progrès Réunis", *Monumenten en Landschappen* 3.3, 25-41.

⁴² WARMENBOL E. 2002: De Nijl wast witter, in: GRIETEN J. (ed.), BRAEKEN J., DE JONGE K, e.a. 2002: *Vreemd gebouwd. Westerse en niet-westerse elementen in onze architectuur*, Antwerpen, 285-306.

De ontdekking in 1922 van het graf van farao Toetanchamon zal tijdens het interbellum zorgen voor een 20ste-eeuwse revival van de Egyptomanie in heel Europa.⁴³ Deze heropleving sloot in de jaren 1920 aan bij de opkomst van de art-decostijl en wordt vaak beschouwd als onderdeel hiervan.⁴⁴ Op de internationale tentoonstelling van Luik in 1930 zal een Egyptiserende tempel onderdak verlenen aan reproducties van voorwerpen uit Toetanchamons graf.⁴⁵ Dit zal mee voor de verspreiding van de bekendheid van de Egyptische kunst gezorgd hebben.

Bij Henry Lacoste werd zijn hele carrière beheerst door zijn interesse voor Egypte en in ruimere zin voor archeologie. Lacoste onderhield relaties met Egyptologen waaronder Jean Capart (1877-1947), conservator van Koninklijk Museum voor Kunst en Geschiedenis. Capart zal samen met Koningin Elizabeth van België in 1923 een bezoek brengen aan het graf van Toetanchamon. Dit vormde de aanleiding voor het oprichten van de Egyptologische stichting Koningin Elizabeth. Capart sprak Lacoste aan voor het ontwerp van de toegang tot deze nieuw opgerichte afdeling van het Museum voor Kunst en Geschiedenis. Capart zorgde ook voor een brede verspreiding van de Egyptische kennis bij het publiek. Lacoste op zijn beurt publiceerde in het tijdschrift *L'Emulation* twee artikels over de Egyptische architectuur.⁴⁶ Hij pleitte daarin ook voor meer onderricht over de Egyptische architectuur, dat volgens hem een grote inspiratiebron kan zijn zonder slaafs te kopiëren. Lacoste vindt de studie van Egypte ook interessant omdat de drie kunsten, de schilderkunst, de beeldhouwkunst en de architectuur, zich daar verenigen. Bijkomt hebben in Egypte de verschillende stijlen elkaar opgevolgd en was de kunst niet zo statisch als eerst aangenomen.⁴⁷

Ondanks de heropleving van de Egyptiserende elementen in de architectuur tijdens het interbellum zijn er in Vlaanderen weinig voorbeelden gekend waarin deze elementen te vinden zijn in het exterieur. Enkel in de als monument beschermde Koninklijke Academie van Dendermonde van 1924 naar ontwerp van stadsarchitect Fernand de Ruddere vertoont een art-decostijl met verwijzingen naar Egyptische motieven.⁴⁸ Over het gebruik van Egyptiserende elementen in privéinterieurs uit het interbellum in Vlaanderen is weinig gekend. De schouwmantel is een uitzonderlijk groot en zeldzaam gekend voorbeeld.

Lacoste zal in verschillende van zijn ontwerpen verwijzen naar de Egyptische architectuur, toch is de Egyptiserende schoorsteenmantel in villa Limpens voor zover bekend het meest expliciete voorbeeld in privé-architectuur. De schoorsteenmantel werd al in verschillende publicaties afgebeeld, waaronder in de tentoonstellingscatalogus *Egyptomanies depuis le XIXe Siècle. Edouard et Cléopâtre*.⁴⁹ In zijn eigen woning in Oudergem verwerkt Lacoste bijvoorbeeld wel afgietsels van een Egyptisch reliëf waaruit zijn liefde voor de Egyptische

⁴³ S.N. s.d.: *Egyptian Revival architecture* [online], https://en.wikipedia.org/wiki/Egyptian_Revival_architecture (geraadpleegd op 14 november 2018). HENNAUT E. & LIESENS L. 2008: *Henry Lacoste architecte 1885-1968*, Brussel, 156.

⁴⁴ FRAYLING C. 2003: Egyptomania, in BENTON C., BENTON T., WOOD G. (ed.), e.a. 2003: *Art Deco 1910-1939*, Londen, 40-49.

⁴⁵ WARMENBOL E. 2002: De Nijl wast witter, in: GRIETEN J. (ed.), BRAEKEN J., DE JONGE K, e.a. 2002: *Vreemd gebouwd. Westerse en niet-westerse elementen in onze architectuur*, Antwerpen, 301.

⁴⁶ LACOSTE H. 1926: Une leçon du passé pour le temps présent, *L'Emulation* 12, 145-153. LACOSTE H. 1929: Karnak, *L'Emulation* 12, 97-107. HENNAUT E. & LIESENS L. 2008: *Henry Lacoste architecte 1885-1968*, Brussel, 155-157.

⁴⁷ LACOSTE H. 1926: Une leçon du passé pour le temps présent, *L'Emulation* 12, 145-153.

⁴⁸ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020: *Koninklijke Academie* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/48128> (Geraadpleegd op 21 december 2020).

⁴⁹ HENNEBERT D. (ed.) 2012: *Egyptomanies depuis le XIXe Siècle. Edouard et Cléopâtre*, tentoonstellingscatalogus Fondation Boghossain, Villa Empain, Brussel.

cultuur naar voren komt.⁵⁰ Nog voorbeelden waarin Lacoste in zijn ontwerpen naar Egypte verwees zijn de ontwerpen voor het paviljoen van het Commissaire Général du Gouvernement voor de wereldtentoonstelling in Brussel van 1935.⁵¹ Ook in andere ontwerpen zoals in voor de Geneeskundige Stichting Koningin Elisabeth in Laken met een uitzonderlijk bewaard art deco-interieur ontworpen door Lacoste zijn er verschillende motieven geïnspireerd op het oude Egypte.⁵²

We weten niet of de opdrachtgever, de familie Limpens, speciale wensen had over de gebruikte Egyptische motieven of hiernaar wou verwijzen vanuit een specifiek oogpunt of interesse. Was er een band met de vrijmetselaarsloges, waar deze motieven veelvuldig werden toegepast of was het louter de interesse van Lacoste die zijn stempel wou drukken op het interieur?

2.1.3. Historische waarde

Het domein Limpens gaat terug tot de grote ontginningen op het Zoniënwoud begin 19de eeuw. Onmiddellijk na de ontginningen werd een groot domein afgebakend waarop onder andere het 19de-eeuwse burgerhuis met koetshuis werd gebouwd. De kern van de huidige villa met bijgebouwen gaat nog steeds terug op de eerste bebouwing begin 19de eeuw die gedurende een periode ook dienst deed als afspanning en 'Gendarmerie Nationale'.

Dit ensemble van een landhuis en bijgebouwen met een park dat aangepast werden tijdens het interbellum kan niet los gezien worden van de ontwikkelingen in de Brusselse rand waarbij de gegoede inwoners uit het stadscentrum zich in de groene rand rond de hoofdstad kwamen vestigen. Het domein Limpens is hier een zeldzaam geworden getuige van. Vandaag wordt het park omgeven door nieuwe verkavelingen en een drukke autosnelweg, maar is het nog herkenbaar als groene long langs de Brusselsesteenweg.

De verbouwing van dit burgerhuis tot landhuis in de jaren 1930 door architect Henry Lacoste en de toevoeging van de monumentale schoorsteenmantel met Egyptiserende motieven in het interieur is ook een getuige van een heropleving van de interesse voor Egypte tijdens het interbellum.

2.1.4. Architecturale waarde

Villa Limpens groeide uit van een 19de-eeuws burgerhuis gericht op de Brusselsesteenweg tot een interbellum landhuis met focus op het achterliggend park. Hierbij bleef de 19de-eeuwse structuur van de woning behouden zonder grote structurele wijzigingen. Van het 19de-eeuwse burgerhuis bleef niet enkel de structuur zoals het dakgebinte bewaard, maar ook interieurelementen zoals de trap en de deuren. Het 19de-eeuwse wagenhuis aan de

⁵⁰ HENNAUT E. & LIESENS L. 2008: *Henry Lacoste architecte 1885-1968*, Brussel, 206-209.

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2016: *Oudergem, Jean Van Horenbeecklaan 145* [online], http://www.irismonument.be/nl.Oudergem.Jean_Van_Horenbeecklaan.145.html (geraadpleegd op 28 november 2018). PECQUET B. 2015: *de eigen woning van Henry Lacoste in Oudergem. Een uitzonderlijk ontwerp van een atypisch architect* [online], <http://erfgoed.brussels/ontdekken/publicaties/ons-tijdschrift-per-artikel/nr-17-stadsarcheologie/de-eigen-woning-van-henry-lacoste-in-oudergem> (geraadpleegd op 15 maart 2019).

⁵¹ HENNEBERT D. (ed.) 2012: *Egyptomanies depuis le XIXe Siècle. Edouard et Cléopâtre*, tentoonstellingscatalogus Fondation Boghossain, Villa Empain, Brussel, 43.

⁵² BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Geneeskundige Stichting Koningin Elisabeth, Brugmann ziekenhuis, Jean Joseph Crocq laan 3* [online], http://www.irismonument.be/nl.Brussel_Laken.Brugmann_ziekenhuis.A014.html (geraadpleegd op 14 oktober 2020).

Brabandtlaan bleef mits een inkorting behouden terwijl de tweede woning tijdens het interbellum wijzigingen ondergingen.

De grote architecturale waarde dankt de villa vooral aan de verbouwing omstreeks 1932 door architect Henry Lacoste (1885-1968) in opdracht van de Brusselse familie Limpens. Architect Henry Lacoste is één van de meest originele ontwerpers uit het interbellum in België. Zijn oeuvre is zeer omvangrijk en divers en verspreid over heel het land. Hij ontwikkelde tijdens het interbellum een opmerkelijke vorm van art deco met tal van historische en culturele verwijzingen. Villa Limpens vormt een uniek voorbeeld van zijn woningarchitectuur in Vlaanderen.

De hoge ontwerp kwaliteit van de woning is zowel aanwezig in het exterieur als in het interieur. De decoratief uitgewerkte metalen deur en garagepoort, vervaardigd in het Doornikse atelier van vader Lacoste, springen in het oog. Verder voegde Lacoste aan de 19de-eeuwse woning nog een aantal voor hem typische elementen toe zoals afzaten in plaats van klassieke lekdrempels, de sterk overkragende daken op schoorstukken en de geglazuurde tegels in de fries en op de plint. Het interieur bewaart een uitzonderlijke schouw met Egyptiserende motieven waarin Lacoste's archeologische interesse sterk naar voren komt. De tweede woning, eveneens verbouwd door Lacoste, kent een zeer eenvoudige uitwerking maar ook hier treffen we een aantal typische 'Lacoste' elementen aan zoals het gebruik van afzaten in plaats van lekdrempels en een uitgewerkt portaalteje aan de Brabandtlaan.

De villa is buiten op enkele kleine aanpassingen na zeer gaaf bewaard. Alle Lacoste-toevoegingen zijn nog aanwezig waardoor het ensemble een hoge herkenbaarheid heeft. Voor Vlaanderen is deze privéwoning zelf uniek als ontwerp van Lacoste.⁵³

De woning en het bijhorende park zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De oorspronkelijk traditionele parkaanleg in landschappelijke stijl werd na de verbouwing van de villa door architect Lacoste uitgedacht in een meer samengestelde aanleg, in essentie nabij de verhoogde terraszone bij de woning, in de geest van de Nouveau Jardin Pittoresque, een tuinbeweging ontstaan rond 1911 onder impuls van Les Amis de la Fôret de Soignes. Kenmerkend voor deze beweging zijn het representatieve karakter (de parterre met waterbassin op de binnenplaats), de gebruiksvriendelijkheid (de aanwezige fruitbomen) en het recreatief medegebruik (het tennisveld ten oosten van de villa).

Vanuit de woning is er door het toepassen van grote muuropeningen aan de parkzijde een vrij zicht op de langs drie zijden omsloten binnenplaats en het aanpalend park. Ook het verhoogd terras draagt bij aan de belevingswaarde van het park, waarbij de blik van de toeschouwer over het diepglooiende landschap wordt geleid. Van de zorgvuldige inplanting tot en met het zitmeubilair wijst alles op het belang dat zowel architect als bewoners aan deze private buitenruimte hechtten. Bewaarde gedetailleerde ontwerp tekeningen voor de aanleg rond de villa door architect Lacoste getuigen van de zoektocht naar een geschikte uitvoering. De zorgvuldige inplanting van bomen en heestermassieven versterkt nog de zuidwaartse zichtas die het park optisch vergroot. Ook de soortkeuze met een afwisseling van loof- en naaldbomen en de keuze voor variatie in bladkleur van bomen en struiken zijn typerend voor deze periode. Een tussenkomst van een tot nu toe onbekende tuinontwerper wordt niet uitgesloten.

⁵³ Er zijn nog plannen bekend voor de verbouwing van een privéwoning in Sint-Genesius-Rode, maar deze werden waarschijnlijk nooit uitgevoerd. AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020: *Villa Leon Rotthier* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/216747> (Geraadpleegd op 21 december 2020).

2.1.5. Artistieke waarde

Architect Henry Lacoste wist aan de bestaande woning door een beperkt aantal ingrepen een hoge artistieke ontwerp kwaliteit toe te voegen. Zowel in het exterieur als in het interieur is deze artistieke waarde aanwezig in de door Lacoste toegevoegde elementen. Voor het exterieur springen de metalen deur en garagepoort aan de Brusselsesteenweg in het oog. Deze werden vervaardigd door het atelier Lacoste uit Doornik, geleid door zijn vader, en wijzen op het belang van het ambacht in het ontwerp van Henry Lacoste. Dit komt ook terug in het door hem ontworpen smeedwerk zoals diefijzers en leuning. De deur en poort springen in het oog door zowel de niet-evidente materiaalkeuze van brons, als door de decoratieve vormgeving bestaande uit een patroon van motieven in hoog reliëf. Lacoste combineerde deze art-decovormgeving of -toevoegingen aan het exterieur met een toevoeging van een blauwe hardstenen geprofileerde deuroplijsting in neorococo. Dit illustreert Lacoste's eclectische interesse in historische stijlen.

In het interieur is de uitzonderlijke ontwerp kwaliteit van Lacoste aanwezig in de monumentale schoorsteenmantel met Egyptiserende motieven. In dit ontwerp combineert Lacoste zijn archeologische interesse en zijn aandacht voor het ambacht. In zijn schouw zijn immers een aantal smeedijzeren elementen aangebracht, als koperen decoratieve elementen. Ook de drie figuratieve banden met Egyptiserende motieven en taferelen in geschilderd stucwerk en de florale motieven die doorlopen op het plafond getuigen van een kunstig streven. Deze schoorsteenmantel is een zeldzaam voorbeeld van de toepassing van Egyptische motieven in privéwoningen.

2.2. Motivering van het type bescherming

Villa Limpens met park wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: *'een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarden.'*

De keuze voor een bescherming als monument wordt verantwoord vanuit de hoge architecturale waarde van de villa Limpens met een nog gaaf bewaarde interieurinrichting ontworpen door architect Henry Lacoste. Bij de verbouwing tijdens het interbellum werd de villa volledig georiënteerd op het achterliggende park, waarmee het een onlosmakelijk ensemble vormt. De belangrijkste delen van het park, aansluitend op de villa en tweede woning worden hierdoor mee beschermd als monument.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De villa Limpens met park en de bijgebouwen (koetshuis en tweede woning) worden voorgesteld voor bescherming als monument. De voormalige hoeve bij de villa wordt niet opgenomen in de bescherming omdat deze vooral het resultaat is van verbouwingen uit het midden van de 20ste eeuw en weinig waardevol. Hoewel de tot deze eigendom behorende graslanden betrokken worden in de voornaamste vista vanuit het landhuis, maken ook zij geen deel uit van het eigenlijke parkontwerp. De huidige bomengordel langs de oostzijde beperkte zich op de luchtfoto van 1950 (afb. 36) hoogstens tot een bomenrij op de perceelsgrens. De afbakening van de bescherming volgt dan ook de historische grens van de parkaanleg.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

Villa Limpens met park is opgenomen in de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed (erfgoedobject ID 301238).

2.4.2. Omgeving:

Volgens het Gewestplan van 7 maart 1977 liggen de Villa Limpens en het park van het landhuis in parkgebied (code 500).

Er zijn verder geen plannen van aanleg of gemeentelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen van kracht.

Voor de gewestweg Brusselsesteenweg (N4) is een ontwerp van rooilijn met bijhorende bouwlijn opgemaakt, door het agentschap Wegen en Verkeer, gekend volgens plan K5083 004/02. Het is geen geofficialiseerd plan. De rooilijn is bepaald op 13m uit de as van de weg. De ontwerpbouwlijn is vastgelegd op 21m uit de as van de weg. Bij een toekomstige herinrichting is er een potentiële grondinname mogelijk. Voorlopig zijn er voor de Brusselsesteenweg geen concrete herinrichtingsplannen.

Villa Limpens met park is gelegen binnen de afbakening van het project Werken aan de Ring van de Werkvennootschap. In functie van de herinrichting van het verkeersknooppunt Jezus-Eik wordt er een GRUP-procedure gestart waarin verschillende alternatieve locaties worden bestudeerd in de omgeving van de villa. Voorlopig is het nog niet duidelijk welke alternatieve locatie naar voor wordt geschoven.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd

onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed en de standplaats als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water. Dit heeft ook betrekking op de als monument beschermde bomen (stam, kruin en wortels) als op de standplaats waarin ze groeien;
- de toestand van het goed en van de bomen/struiken/haag/... en hun standplaats regelmatig controleren en te evalueren en tijdig de meest geschikte maatregelen uit te voeren wanneer een probleem zich voordoet;
- regulier onderhoud of beheer uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

4.1. Archivalische bronnen

Kadasterarchief Vlaams-Brabant, mutatieschetsen en bijhorende mutatiestatuten Overijse, afdeling I (Overijse), 1838/1, 1848/130, 1892/38, 1898/171, 1905/179, 1916/142, 1920/138, 1932/36, 1935/33, 1936/33, 1938/32, 1944/17, 1949/27, 1955/40 en 1958/44.

Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Primitief kadaster Overijse, afdeling I (Overijse), sectie M, 1825.

Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Leggers Overijse, artikels 327, 1553, 2926, 4067, 7283 en 7294.

Onroerend Erfgoed Vlaams-Brabant, Lopend archief, Overijse, Nota Greta Paesmans en historische studie naar aanleiding van een MER.

Archives d'Architecture Moderne Brussel, planarchief Henry Lacoste, Villa Lacoste, 1932.

Archives d'Architecture Moderne Brussel, planarchief Henry Lacoste, Dépendance villa Lacoste, 1933-1934.

4.2. Cartografische bronnen

Topografische kaart van België, Philippe Vandermaelen, uitgegeven in 1846-1854, schaal 1:20.000.

Topografische kaarten van België, Eerste editie, Krijgsdepot, uitgegeven in 1865-1880, schaal 1:20.000.

Topografische kaarten van België, Herziening derde editie, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven in 1900-1930, schaal 1:20.000.

Kaart van België, Militair Geografisch Instituut, uitgegeven in 1949-1970, schaal 1:25.000.

4.3. Literatuur

CELIS M. 1984: De Egyptiserende maçonnieke tempels van de Brusselse loges 'Les Amis Philanthropes' en 'Les Vrais Amis de l'Union et du Progrès Réunis', *Monumenten en Landschappen* 3.3, 25-41.

CULOT M, HENNAUT E & LIESENS L. (ed.) 1999: *Catalogue des collections. Tome II.* Archives d'architecture Moderne, Brussel.

FRAYLING C. 2003: Egyptomania, in BENTON C., BENTON T., WOOD G. (ed.), e.a. 2003: *Art Deco 1910-1939*, Londen, 40-49.

HENNAUT E. & LIESENS L. 2008: *Henry Lacoste architecte 1885-1968*, Brussel.

HENNEBERT D. (ed.) 2012: *Egyptomanies depuis le XIXe Siècle. Edouard et Cléopâtre*, tentoonstellingscatalogus Fondation Boghossain, Villa Empain, Brussel.

LACOSTE H. 1926: Une leçon du passé pour le temps présent, *L'Emulation* 12, 145-153.

LACOSTE H. 1929: Karnak, *L'Emulation* 12, 97-107.

LENSECLAES M. 1999: De morfologische evolutie van Jezus-Eik in de 19de eeuw, in: *Lanck sieck en sibilijck genesen*, Bijdrage tot de geschiedenis van IJse-, Lane- en Dijleland XVII, Overijse, 85-109.

MACLOT P. & WARMENBOL E. m.m.v. DE SCHAMPHELEIRE M. 1984: Twee tempels onder de slopershamer: aantekeningen bij de afbraak van het logegebouw 'Les Amis du Commerce et la Persévérance Réunis' te Antwerpen, *Monumenten en Landschappen* 3.3, 17-24.

PECQUET B. 2015: De eigen woning van Henry Lacoste in Oudergem een uitzonderlijk ontwerp van een atypische architect, in: WAUTERS T. (ea), *Erfgoed Brussel N°017*, Brussel, Erfgoed Brussel, 100-111.

VANDENBOSCH H. 1978: *Over Yssche Verleden - Overijse Heden*, Overijse.

WARMENBOL E. 2002: De Nijl wast witter, in: GRIETEN J. (ed.), BRAEKEN J., DE JONGE K, e.a. 2002: *Vreemd gebouwd. Westerse en niet-westerse elementen in onze architectuur*, Antwerpen, 285-306.

WARMENBOL E. 2016: De Egyptomanie in Brussel. Het thema van het Faraonische Egypte in al zijn facetten, *Erfgoed Brussel. Speciaal nummer Open Monumentendagen Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, 16-20, 32-41.

4.4. Digitale bronnen

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Jezus-Eik* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121503> (geraadpleegd op 29 oktober 2018).

AGENSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020: *Lacoste, Henry* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/persoon/3178> (geraadpleegd op 14 oktober 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020: *Kindersanatorium Baronne Lucie Lambert* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/200134> (geraadpleegd op 14 oktober 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Gemeentelijke begraafplaats* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/304413> (geraadpleegd op 22 oktober 2018).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Villa Braun de Ter Meeren met park* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301239> (geraadpleegd op 29 oktober 2018).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020: *Villa Leon Rotthier* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/216747> (Geraadpleegd op 21 december 2020).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020: *Koninklijke Academie* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/48128> (Geraadpleegd op 21 december 2020).

ANSEEUW A., NEVEJANS A. & VAN IMPE E. 2013: *Henry Lacoste* [online], http://www.odis.be/lnk/PS_77864 (geraadpleegd op 29 november 2018).

BRICHAU I. 2013: *Uitgebreid beheerplan boscomplex Zoniënwood* [online], <http://www.zonienwood.be/bibliotheek/beheerplannen/> (geraadpleegd op 23 december 2019).

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Geneeskundige Stichting Koningin Elisabeth, Brugmann ziekenhuis, Jean Joseph Crocqlaan 3* [online], http://www.irismonument.be/nl.Brussel_Laken.Brugmann_ziekenhuis.A014.html (geraadpleegd op 14 oktober 2020).

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2016: *Oudergem, Jean Van Horenbeecklaan 145* [online], http://www.irismonument.be/nl.Oudergem.Jean_Van_Horenbeecklaan.145.html (geraadpleegd op 28 november 2018).

DOV VLAANDEREN 2019: Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemtypes. Bodemverkenner [online], <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=verkenner> (geraadpleegd op 23 december 2019).

CELIS M. 1984: De Egyptiserende maçonieke tempels van de Brusselse loges 'Les Amis Pholanthropes' en 'Les Vrais Amis de l'Union et du Progrès Réunis', *Monumenten en Landschappen* 3.3: 25-41.

INVENTAIRE DU PATRIMOINE IMMOBLIER CULTUREL 2014, *Eglise paroissiale* (Eglise Saint-Aybert), [online], http://lampspw.wallonie.be/dgo4/site_ipic/index.php/fiche/index?codeInt=57093-INV-0001-02 (geraadpleegd op 28 november 2018).

INVENTAIRE DU PATRIMOINE IMMOBLIER CULTUREL 2014, *Presbytère*, [online], http://lampspw.wallonie.be/dgo4/site_ipic/index.php/fiche/index?codeInt=57093-INV-0100-01 (geraadpleegd op 28 november 2018).

LENSECLAES M. 1984: *Het prille dorp* [online], <http://jezus-eik.be/het-prille-dorp/> (geraadpleegd op 30 maart 2018).

MACLOT P. & WARMENBOL E. m.m.v. DE SCHAMPHELEIRE M. 1984: Twee Tempels onder de sloophaler: aantekningen bij de afbraak van het logegebouw 'Les Amis du Commerce et la Persévérance Réunis' te Antwerpen, *Monumenten & Landschappen* 3.3: 7-24.

PECQUET B. 2015: *de eigen woning van Henry Lacoste in Oudergem. Een uitzonderlijk ontwerp van een atypisch architect* [online], <http://erfgoed.brussels/ontdekken/publicaties/ons-tijdschrift-per-artikel/nr-17-stadsarcheologie/de-eigen-woning-van-henry-lacoste-in-oudergem> (geraadpleegd op 15 maart 2019).

S.N. s.d.: *Egyptian Revival architecture* [online], https://en.wikipedia.org/wiki/Egyptian_Revival_architecture (geraadpleegd op 14 november 2018).

S.N. s.d.: *Jacques Maurice Marie Joseph LIMPENS* [online], <https://gw.geneanet.org/climpens?lang=en&pz=christian+pierre+julien&nz=limpens&ocz=0&p=jacques+maurice+marie+joseph&n=limpens> (geraadpleegd op 10 december 2018).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

Afzonderlijk document.

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archiefphoto's, bouwplannen, kadastermutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.